

Bájkkeavijssa NuorttaSálto

Viehkke mañeldisbáhttsijda

Sáme varresvuodadutkama guovdásj Råmså Universitehtan le ságádahtte-goahám mañeldisbáhttsijt gæssta nágin lagámusájs le jábmám.

Tæksta: Kitty Skapalen
Járggálibme: Divte Media / I dar Kintel

Ulmme le dahkat njuolgadusájt gáktu bierrip ja máhttep oatsodit mañeldisbáhttsijt sáme guovlojn. - Ájggop guoradallat hæhkkejábmemav ja mañeldisbáhttsijt sáme guovlojn dan diehti gá tiebmá vargga ij la guoradaláduvvam. Dákkir jábmem sieraduhtá luondulasj ja vuordedahtte jábmemis gá mañeldisbáhtte e dássju váseada suorgov massemis, valla aj traumajt váseadi. Hæhkka ja sieldes jábmema mañel sjaddá álu post-traumahtalasj reaksjávna ja masjvalis suorggo mañeldisbáhttsijda. Jus diehtep inebuv gáktu mañeldisbáhtte átsádalli dilev, de le máhttelis boahhte-ájgen buorep fáladagáv vaddet, subtsas psykologa ja stipendiáhtta Lena Sletli Gundersen. Prosjækta galggá vihpat gálmma jage aktan ja gitta jahkáj 2012.

Kulturdádjadus

Prosjækta galggá guoradallat gáktu kultuvralasj dile máhtti nannit, jali binnedit, mañeldisbáhttsij máhtukvuodav gávnatjit iellemij vas vásádusá mañel mij moaddásijda vuojnu dádjadahtes ja hájes. Nammadus mañeldisbáhtte vuoset dajda gudi báhtsi hæhkka ja sieldes jábmema mañela, ja dábdit ietjasav lahka guoskadallam.

- Ienepláhko álmugis Nuortta-Vuonan almulattjat ja sáme guovlojn sierraláhkáj, árru smáv bájkijn, ja navti moattes guoradaláduvvi hæhkkejábmemij. Ietjá aspækta dán aktijvuodan le berajvuoda árvvo moadda sámij gaskan. Berajvuotta le guovdálásj sosiálasj ja gasska-vuodallasj perspektijvan, ja sámij gaskan le aj vijdedum berajnammadusá. Berraha ma láttij gaskan nammaduvvi goalmát- ja næljátlávven, álgop berraha, álu sámij gaskan li dássásattja vuostasjávijda ja aneduvvi lahka berrahin. Duotteduvvam berraha li aj riek ájnna moaddásijda, gánná “berajvuoda” áttjuduvvi ristaægádij ja gájmij baktu. Árvvo berrahij máhtá dahkat vaj moattes dábdit ietjasav mañeldisbáhttsen gá muhtem hæhkkat jábmá, javllá Gundersen.

Álgon dákkir prosjevtan le binná diedo lågo birra vejulasj diehtovaddijs/ mañeldisbáhttsijs ma árru sáme guovlojn.

- Mij lip suohkandáktára baktu guládallam mañeldisbáhttsij, ja sij iesj máhtti mierredit jus sihti prosjevtan oassálasstet jali ij. Suohkandáktárijn li diedo hæhkkejábmemij birra suohkanin,

Viehkke mañeldisbáhttsijda. Psykologa ja stipendiáhtta Råmså Universitehtan, Lena Gundersen sihtá guládallat maK'eldisbáhttsij sáme guovlojn gudi li váseadam hæhkkejábmemav fámiljan. **Hjelp til etterlatte.** Psykolog og stipendiat ved Universitet i Tromsø, Lena Gundersen ønsker å komme i kontakt med etterlatte i samisk område som har opplevd brå død i familien.

valla ietján gá állu lagámusáj birra de ælla siján diedo gudi lidjin ulmutja lahka. Ságádahttema tjadáduvvi mañeldisbáhttsij sijdan jali hiebalgis almulasj huodnahin, gánná iesj sihti. Dálkká aneduvvá gánná le sávadahtte, subtsas sán.

E diede fáladagá birra

Udnásj bieje ij gávnnu duodastahtedum diehto mañeldisbáhttsij birra sáme guovlojn. Vuonarijka oajválattjain le ulmme sáme álmuk galggá adnet avtaárvvasasj ja sæmmi máhttelisvuodajt varresvuoda ja sosialdievnojn, mij merkaj fáladahka galggá hiebaduvvat sáme addnáj ja ij dárbahe liehket sæmmi fáladahka dagu ietjá vuonarijka álmugij. Juska mañeldisbáhttsijn le stuoráp vadá psykolasj, fysihkalasj ja sosiálasj gássjelisvuodajt oadtjot, ja álu rahtji ájgev, de moattes giehtadalli massejav ja suorgov buorak láhkáj.

- Dan diehti le ájnas guoradallat makkir varresvuodaávdedim faktávrá ma li viehkadam mañeldisbáhttsijt hiebadaláttit hájes dilijda ja viessot surgujn ja massemin. Dádjadibme makkir vidjura ma li dahkam vaj mañeldisbáhtte nahki viessot mañepájgen ávkálasj láhkáj, máhtá vaddet ávkálasj diedov mij máhtá aneduvvat klinihkalattjat ja hieredimijn,

miejnna Lena Gundersen.

Ulmme le oadtjot binnemusát 150 diehtovaddij moadda sáme guovlojs prosjevtan kvantitatijvalasj oassáj, ja dássta vas tjuoldeduvvi 15-20 diehtovadde kvalitatijvalasj tjegnudakságádahttemij. Gájbbádusá oassálastáttit guoradallamin le vierttim le massám avtav lagámusájs hæhkkejábmemin (hæhkka mánnájábmem, iesjsármmin, sármen jali ietjá sieldes jábmemijn), ulmusj vuojná ietjasav lagámussan, mañeldisbáhtte le 18 jage jali vuorrasabbo ja jábmem dáhpáduváj gaskan 6 máno ja 7 jage rájes.

Terapeutalasj árvvo

Guoradallam tjadáduvvi moattelágásj sáme guovlojn (Sisnep-Finnmárkko, merra, márko-, julev-, ja oarjjelsáme). Prosjækta le tjanádum guokta guovdálásj sáme institusjávna, Sáme varresvuodadutkama guovdásj ja SANKS, gænna li guoskavasj fágalasj ja kultuvralasj máhtudagá varresvuodadutkamin ja psykolasj varresvuodasuodjalimen. - Sáme kultuvran li njuolggidusá ma javlli dán ij galga ietjádij sáhkadit hielles ja/ jali negatijva priváhta ássij birra, ietján gá lagámus fámilljaj. Sávvap mañeldisbáhtte vuojnu dav ávkálatjtan oassálasstet dákkir addnenjuolggidum

dutkamin, máhttelisvuodav majt dálla oadtju. Hæhkkejábmem le hielles guoradallantiebma ja máhtá dábdus lássát guládalladuvvat iehtte persávná jábmema birra. Unepláhkoperspektijvan dákkir oassálasstem máhtá moattelágásj siváj diehti liehket inep hielles. Juska vuoset lasse láhko guoradallamijs mañeldisbáhttsij hárráj ij le gássjelis dutkat hielles ássij birra. Moattes sihti dutke, viehkkeapparáhtta ja ietjádá galggi oahppat sijá dile birra. Juska muhtema átsádalli oassálasstemav báktjasin, de mañela tjelggiji sij e sánarda ja ihkap sjaddá viehkke dádja-dahtesvuodan jus máhtti ietjádij viehkedit. Jus tsuojggiji vánesvuodajt viehkkeapparáhtan jali ietjádijn le máhttelis dahkat vaj ietjádá oadtju dav viehkev majt ietja ettjin oattjo. Duodden muhtema átsádalli ságádahttem vaddá máhttelisvuodav tjadáditjat vásádusáv máhtulasj fáhkaulmutjijn. Moattes átsádalli dát máhtá liehket “terapeutalasj árvvo”. Jus aktak mañeldisbáhtte sihtá oassálasstet prosjevtan máhtti guládallat Gundersenijn mejla baktu: [lena.slettli.gundersen@uit.no](mailto:lenslettli.gundersen@uit.no) jali mobijlan 99 70 15 01